
Amaravani SamvAdaH

અમરવાણી સંવાદ:

Document Information

Text title : Amaravani Samvadah

File name : amaravANIsamvAdaH.itx

Category : misc

Location : doc_z_misc_general

Transliterated by : samskrit.samvadah@gmail.com

Proofread by : samskrit.samvadah

Description/comments : Sarhidaya, The Sanskrit Journal, Ed. R. Krishnamachariar, 1892 Vol XX, No. 1, 3, 4

Latest update : May 2, 2025

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

May 2, 2025

sanskritdocuments.org

અમરવાણી સંવાદ:

સહૃદયાયાં પત્રિકાયાં ૧૯૧૫ ખ્રિસ્તાબ્દે પ્રકાશિતોડયં અમરવાણીનામધેયઃ સુસંવાદઃ ।

॥ શ્રીઃ ॥

॥ અમરવાણી ॥

રામશાસ્ત્રી - પાણિતવર્ય ચિરાદૃષ્ટોડસિ । કથં વર્તતે ગૌર્વાણીપ્રવચનં યુષ્મદીયાડ્ગલમહાપાઠશાલાયામ્ ।

લક્ષ્મણશાસ્ત્રી - જિહ્વેભ્યહં વક્તુમ્ । બહીષુ આડ્ગલકલાશાલાસુ એષા અનુપયુક્તેતિ અર્ધચન્દ્રં દત્ત્વા નિષ્કાસિતા । મદીયે વિદ્યાલયે તુ યથેયં સ્વયમેવ ક્ષીણા ક્રમેણાદર્શનં ગચ્છેત્ તથા પ્રયત્ન અનુષ્ઠીયતે ।

રામ - કિમપરાધ્મનયા તપસ્વિન્યા ।

લક્ષ્મણ - તસ્યાઃ સતૈવાપરાધ્યતિ ।

રામ - ન ખલ્વવગચ્છામિ ।

લક્ષ્મણ - સા હિ પૂર્વમેવ આડ્ગલૈર્વિપશ્ચિદ્દ્રૈઃ મૃતકોટિષુ પરિગણિતા । અસ્મદીયાઃ પાણિતાસ્તુ ન તથા મન્યન્તે । એતે હ્યેનાં ચિરજીવિનીં દેવવાણીમ્ અમૃતકોટિષુ ગણયન્તિ ।

રામ - પરસ્પરવિરુદ્ધમિદમાશયદ્વયં વિમૃશ્યકોટિમાટીકતે ।

લક્ષ્મણ - કિમત્ર વિમર્શનં । તે તે સ્વીયં શિદ્ધાન્તં સોપપત્તિકં નિરૂપયિતુમુદ્યુગ્જતે । તસ્માદિયં મૃતા અમૃતા ચેત્યભ્યુપગન્તવ્યમેવ ।

રામ - વિરુદ્ધધર્માણામેકત્ર સમાવેશઃ કથમભ્યુપગન્તવ્યઃ સૂક્ષ્મદર્શિભિઃ ।

લક્ષ્મણ - અસ્તીત્યેકે નાયમસ્તીતિ ચૈકે ઇત્યુક્તરીત્યા પાશ્ચાત્યાનાં તન્મતાનુયાયિનાં ચૈષા મૃતૈવ । અસ્માકં તુ નિત્યેયમમરવાણી ।

રામ - કૈર્હેતુભિરેષા મૃતેતિ નિશ્ચિતા પાશ્ચાત્યૈઃ ।

લક્ષ્મણ - સ્વીયેન દૌર્ભાગ્યેન ।

રામ - કસ્ય ।

લક્ષ્મણ - ઉભયોરપિ ।

રામ - પાશ્ચાત્યાનાં ગૈર્વાણ્યાશ્ચ દૌર્ભાગ્યમમુત્ર નિદાનમિત્યાશકૃત ઇવ તે હૃદયમ્ ।

લક્ષ્મણ - આં તથા પાશ્ચાત્યાઃ પ્રાયઃ સર્વેષ્વપિ વિષયેષુ અભિનન્દનીયં બુદ્ધિવૈશદ્યમાવહન્તીતિ સર્વવિદિતમિદમ્ । અથાપ્યેતે ગૈર્વાણ્યાઃ સ્વરૂપં કાત્સ્ન્યેનાવગન્તું ન પ્રભવન્તિ । ગૈર્વાણ્યપિ આત્મનઃ સૌન્દર્યમસ્માકં સર્વેણાપિ પ્રકારેણ પ્રદર્શયન્તી પાશ્ચાત્યૈઃ કેવલં ચર્મમેદોમાંસાદિવિરહિતા અસ્થિમાત્રાવશેષા પરિદૃશ્યતે । કિં ક્ષિયતામસ્મિન્ દૈવાયત્તે કર્મવિપાકે ।

રામ - નેદં વિશ્વસનીયમ્ । ભાષાપઠને સર્વેષ્યધિકારિણ એવ । અસ્માભિરવગતા વિષયાઃ પાશ્ચાત્યૈર્નાબોધિષત ઇતિ કિલ ભવાનાહ ।

લક્ષ્મણ - કઃ સંશયઃ । પાશ્ચાત્યાનાં ભાષાયાં પાણ્ડિત્યં નાસ્તિ । છન્દસામ્ અધ્યયને યાવાનાનન્દઃ શ્લોકાનાં પઠને યાવતી રસસ્ફૂર્તિઃ રમણીયાનાં પદ્યાનામનુશીલને યાવાનાહ્વાદઃ સરસાનાં ગદ્યાનામુચ્ચારણે યાવતી ચ પ્રીતિઃ સમુન્મિષતિ ઇત્યાદિકં સ્વાનુભવેનેમે જ્ઞાતું ન શક્નુવન્તિ ।

રામ - કિમેતાવતા ।

લક્ષ્મણ - સરસૈર્વાગ્વિલાસૈરાવર્જિતલોકલોચનાં હાવભાવાદિભિરાકૃષ્ટયુવજનમાનસાં સુન્દરીમનુપશ્યન્તઃ કવિવરાઃ તસ્યા વિલાસવિભ્રમાદિકં પ્રશંસન્તિ । તામેવ મૂકીભૂતવાગ્વ્યાપારાં રુણશય્યામધિગતામનુપશ્યન્તો ભિષગ્વરાઃ નાસાદીનામવયવાનાં ચ પરસ્પરમાનુગુણ્યં જઠરાદીનામ્ અન્તર્નાડીનાં ચ માનોન્માનાદિષ્વૌચિત્યં ચ પ્રશંસન્તિ । એવમેવ ગૈર્વાણીવિષયે વયં કવિવરાઃ પાશ્ચાત્યાસ્તુ ભિષગ્વરાઃ । ઇયાનેવ ભેદઃ ।

રામ - ભાષાયાઃ સૌકુમાર્યવિજ્ઞાને અસ્મદીયેષ્વપિ શાસ્ત્રિવર્યેષુ પરસ્પરમાશયભેદ ઉપલભ્યતે । ઇદમેવાભિપ્રેત્ય નીલકણ્ઠદીક્ષિતેનોક્તમ્

વાચં કવીનામુપલાલયન્યાં

ભુક્તે રસજ્ઞો યુવતિ યુવેવ ।

તામેવ ભુક્તે નનુ તાર્કિકોઽપિ

પ્રાણાન્હરન્ભૂત ઇવ પ્રવિષ્ટઃ ॥ ઇતિ

લક્ષ્મણ - સત્યમ્ । તાર્કિકાઃ શાબ્દબોધવિચારતત્પરાઃ શાબ્દિકાઃ પ્રક્રિયાનિપુણાઃ મીમાંસકાઃ ન્યાયસંચારવેદિનઃ વેદાન્તિનઃ અધ્યાત્મરહસ્યાવગમબદ્ધદીક્ષાઃ સ્વીયસંસ્કારાનુગુણં ભાષાયા રસમાસ્વાદયન્તિ । ભિન્નરુચિર્લોકોઽયમ્ ઇતિ ન્યાયમનુસૃત્ય રસાસ્વાદનપ્રકારે ભેદઃ સ્વાભાવિક એવ । અથાપિ ભાષાયાઃ સૌન્દર્યસૌકુમાર્યાદિવિષયે અસ્મદીયપણ્ડિતાનામ્ આશયઃ પ્રાયેણ એકરૂપ એવ ।

રામ - પાશ્ચાત્યાઃ કિમર્થમીદૃશાન્ગુણાન્ ન ગણયન્તિ ।

લક્ષ્મણ - તે હિ ધાતૂનાં પ્રકૃતીનાં પ્રત્યયાનાં ચ સ્વરૂપવિજ્ઞાને મહાન્તં પરિશ્રમમડ્ગીકૃત્ય ભાષાણાં પરસ્પરસંબન્ધાવેદકં નવીનં કિમપિ શાસ્ત્રં નિર્માય તદ્દગ્ધતયા ગૌર્વાણીપઠનોદ્યમમનુતિષ્ઠન્તિ ।

રામ - ઇદમધ્યાવશ્યકમેવ કિલ ।

લક્ષ્મણ - અસ્થીનિ શરીરસ્ય આવશ્યકાનીત્યત્ર કસ્ય વા વિપ્રતિપત્તિઃ । શુષ્કાસ્થિપરિશીલનેન ભાષાયાઃ સૌકુમાર્યાદિકં ન જ્ઞાયેત । મનુષ્યશરીરસ્ય વાનરશરીરસ્ય ચ સૌસાદૃશ્યમનેકેષ્વંશેષૂપલભ્યતે ઇત્યતો હેતોઃ મનુષ્યો વાનરાત્સમુત્પન્નઃ ઇતિ સિદ્ધાન્તિતં કેનચિત્પાશ્ચાત્યપણ્ડિતેન । એવમેવ ગૌર્વાણ્યાઃ ભાષાન્તરાણાં ચ પ્રકૃતિપ્રત્યયધાતુસ્વરૂપેષુ સંવાદઃ સાદૃશ્યં વા વર્તતે ઇતિ હેતોઃ તાસામેકસ્મિન્ગણે નિવેશઃ અડ્ગીક્રિયતે । આર્યભાષાગણઃ દ્રમિડભાષાગણઃ ઇત્યાદયો ભાષાશાસ્ત્રે નિરૂપ્યન્તે ।

રામ - કિં પ્રયોજનમનયા કાકદન્તપરીક્ષયા ।

લક્ષ્મણ - ભાષાશાસ્ત્રં નામેદં વૈદુષ્યસ્ય નિકષત્વેન પરિગણ્યતે પાશ્ચાત્યૈઃ ।

રામ - તર્હિ ચદ્ભાષાશાસ્ત્રે નોપયુજ્યતે તત્સર્વં પઠનાનર્હમિતિ તે વિશ્વસન્તીતિ પ્રતિભાતિ ।

લક્ષ્મણ - વિષયાન્તરાણાં પઠનેન બુદ્ધિવૈશદ્યં ન લભ્યતે ઇતિ તે વિશ્વસન્તિ ।

રામ - સર્વઃ કાન્તમાત્મીયં પશ્યતિ ।

રામ - નિરૂપણશીલા હીમે સદસદ્ધિવેચનચતુરાઃ કથમેવમાત્મદોષાન્ન પશ્યન્તિ ।

લક્ષ્મણ - ઈશ્વરમાયૈવાત્ર નિદાનમ્ ।

રામ - હેતુનાનેન ન સંતુષ્ટ્યામિ । સમીચીનં કારણમન્વેષણીયમ્ ।

લક્ષ્મણ - કિઞ્ચિદ્વિચિન્ત્ય । આત્મદોષાવગમઃ સત્વગુણસંપન્નાનામેવ સંભવતિ । આહારશુદ્ધૌ સત્વશુદ્ધિઃ । મધુમાંસપ્રાચમાહારમનુસેવતામેતેષાં કથં સત્વોદ્રેકસ્યાવસરઃ । રાજસા હીમે પાર્થિવભોગાનુસેવનમેવ જીવિતફલં મન્વાના આત્માનુશાસનપ્રકારં નૈવ જાનન્તિ । દેહાત્મવાદિનો બહવ એતેષૂપલભ્યન્તે ।

રામ - દેવવાણ્યામતિમહાન્તમાદરમાવિષ્કૃવન્તીમે ઇતિ કિલ મયા શ્રુતમ્ । અતઃ શાસ્ત્રપરિશીલનેન તૈરાત્મગુણસંપત્તિરધિગન્તું શક્યતે ખલુ ।

લક્ષ્મણ - ઉક્તઃ કિલ મયા તેષાં ગૌર્વાણીપઠનસંપ્રદાયઃ ।

રામ - કોડયમ્ ।

લક્ષ્મણ - વેદ્રતાનિ પદાનિ પરિશીલ્ય ભાષાણામપિ ષટ્ ભાવવિકારાઃ સન્તીતિ નિશ્ચિત્ય ભાષાશાસ્ત્રમેકં રચયિત્વા સ્વકપોલકલ્પિતાન્ સિદ્ધાન્તાભાસાન્ સર્વત ઉદ્દોષયન્તિ ।

રામ - પ્રાચીનૈવેયં સરણિઃ શ્રીમદ્ભિર્યાસ્કપ્રમુખૈર્નૈરુ ક્તૈરુપદિષ્ટૈવેતિ શ્રૂયતે । પાશ્ચાત્યાનાં ભાષાસ્વરૂપમધિકૃત્ય આશયવિશેષાઃ નિરુક્તપઠનાદેવ સમુત્પન્ના ઇતિ કિલ કથયન્તિ ।

લક્ષ્મણ - પુરા સર્વોચ્ચસ્મત્પૂર્વપુરુષાઃ કુત્રચિદ્ગિરિપ્રાન્તદેશે અવસન્ । તતો જનબાહુલ્યાત્ તેષુ કેચિત્પ્રતીચીં દિશં
ગત્યા ઈરોપ્ દેશે કૃતનિલયા બભૂવુઃ । કેચન દક્ષિણાભિમુખં પ્રસ્થિતાઃ ભારતવર્ષમિમમાજગ્મુઃ । અતઃ આઙ્ગલા
વયં ચ આર્યાઃ વિપ્રકૃષ્ટા બાન્ધવાઃ ઇત્યાદયઃ સિદ્ધાન્તાભાસાઃ યાસ્કાદિભિઃ સ્વપ્રેમ્યવિદિતાઃ પાશ્ચાત્યૈરુદ્ધુષ્યન્તે ।

રામ - તાવતા કિં નઃ ચ્છિન્નમ્ ।

લક્ષ્મણ - પગ્ચમાઃ બ્રાહ્મણાશ્ચ એકજાતીયા ઇતિ સિદ્ધાન્તઃ કથમભિજનૈર્નાભ્યુપગમ્યતે ।

રામ - પગ્ચમાઃ આર્યાણામાગમનાત્પૂર્વમેવેમં દેશમધિવસન્તઃ દ્રામિડા ઇતિ વ્યવહ્રિયન્તે ।

લક્ષ્મણ - વયમપિ દ્રમિડભાષાં વ્યાહરન્તઃ દ્રામિડા એવ ।

રામ - અસ્મદીયા પ્રાચીનભાષા ગૌર્વાણ્યેવ । ચિરં દ્રમિડેષુ નિવસન્તઃ દ્રમિડભાષામભ્યસ્ય વ્યવહારે તામેવ ભાષાં
પ્રયુગ્જમહિ । તાવતા વયં દ્રમિડા ન ભવેમ ।

લક્ષ્મણ - દ્રમિડભાષાયા અપિ ગૌર્વાણ્યેવ માતૃભૂતા ।

રામ - ન હિ ન હિ । દ્રમિડભાષાસુ ગૌર્વાણીમયાનિ કાનિચન પદાનિ પ્રવેશમલભન્ત । તથૈવ બહીષુ ભાષાસુ
ભાષાન્તરગતાનાં પદાનાં સ્વીકારસ્તદા તદા સંભવત્યેવ ।

લક્ષ્મણ - ગૌર્વાણ્યભાવે દ્રમિડભાષાયા અસંભવ એવ ।

રામ - દ્રમિડભાષા વ્યવહારેષુ સર્વદોષયુક્તા જીવતિ । ગૌર્વાણી તુ ન તથા ।

લક્ષ્મણ - દ્રમિડભાષાયાઃ ભાષાત્વમેવ ન મયા અભ્યુપગમ્યતે ।

રામ - ભવતા નાભ્યુપગમ્યતે ચેદપિ અન્યૈરભ્યુપગમ્યતે ।

લક્ષ્મણ - દ્રમિડભાષાયાં સંપૂર્ણાં વર્ણાવલિર્નાસ્તિ । ક ખ ગ ઘ ઇતિ ચતુર્ણામપિ સ્થાને ક ઇત્યેક એવ વર્ણઃ
દ્રાવિજ્યામ્ ।

રામ - આઙ્ગલવાણ્યાં F Z W ઇતિ વર્ણાનિ સન્તિ । તાનિ ગૌર્વાણ્યાં નોપલભ્યન્તે ઇતિ હેતોઃ ગૌર્વાણ્યાઃ
ભાષાત્વમપવદિતું કો વા શક્નુયાત્ ।

લક્ષ્મણ - ભવતા નિર્દિષ્ટાનિ વર્ણાનિ અર્ધાક્ષરાણિ । તેષામભાવ એવ ગૌર્વાણ્યા ઉત્કર્ષધાયકઃ ઇતિ પણિડતા મન્યન્તે
।

રામ - અનુસ્વારવિસર્ગાદયોડપિ અર્ધાક્ષરત્વેન પરિગણ્યન્તે શાબ્દિકૈઃ ।

લક્ષ્મણ - તાદૃશાનાં વર્ણાનામભાવે કથમિવ ભાષા પ્રયોગોપયોગિની ભવેત્ ।

રામ - તત્તદ્વર્ણસ્તત્તદ્ભાષાણાં પ્રયોગે અત્યન્તમાવશ્યકા એભ ।

લક્ષ્મણ - આડ્ગલભાષા હિ નામ મયા બહુવારે શ્રુતા । પક્ષિણાં વાશિતમિવાત્યન્તમવ્યક્તમુચ્યાર્થતે કિલેયમ્ ।

રામ - તદ્ભાષાભિજ્ઞાનાં સા વ્યક્તૈવેત્યનુશ્રૂયતે ।

લક્ષ્મણ - ગૈર્વાણ્યાં શ્રુતાયાં ચાવચ્છવણસુખમનુભૂયતે તાવન્નાસ્તિ આડ્ગલવાણ્યામિતિ ભાષાદ્વયવેદિનો મન્યન્તે ।

રામ - કિદેશીયાસ્તે ।

લક્ષ્મણ - અસ્મદેશીયા એવ ।

રામ - ભાષાદ્વયવેદિનામાડ્ગલાનામસ્મિન્વિષયે કીદૃશોડમિપ્રાય ઇતિ અપિ નામ જાનીષે ।

લક્ષ્મણ - તાદૃશાઃ પાશ્ચાત્યેષુ ન સન્તિ ।

રામ - મોક્ષમૂલભટ્ટાદયો બહવઃ ગૈર્વાણ્યાં વિચક્ષણા ઇતિ જનાઃ કથયન્તિ ।

લક્ષ્મણ - સત્યમ્ । પરં હીમે ગૈર્વાણીં સુસ્વરમુચ્યયારયિતું ન પ્રભવન્તિ ।

રામ - ન કોડપિ હિન્દુદેશીયઃ આડ્ગલવાણીસમુચ્યારણે ઐરોપીયમનુકર્તુ શક્નોતીતિ તે વિશ્વસન્તિ ।

લક્ષ્મણ - ભોઃ શાસ્ત્રિવર્ચ શાપિતોડસિ બ્રાહ્મણકામ્યયા । તથ્યં વક્તવ્યમ્ । યથા અસ્મદીયા આડ્ગલવાણ્યાં પ્રાવીણ્યમધિગચ્છન્તિ તથા આડ્ગલા ગૈર્વાણ્યાં નૈપુણ્યમાવહન્તિ ઇતિ સશપથમુચ્યતામ્ । અસ્મદીયાઃ કેચન આડ્ગલવાણ્યુચ્યારણે આડ્ગલાનાપ્યધરીકુર્વન્તિ ઇતિ મયા સશપથં વક્તું શક્યતે એવ ।

રામ - આડ્ગલવાણ્યાં તાદૃશં પ્રવેશમધિગતવન્તઃ અસ્મદીયાઃ ગૈર્વાણીં વિદ્વિષન્તિ ।

લક્ષ્મણ - અત્ર નૈતે તપસ્વિનઃ અપરાધ્યન્તિ । પરં પાશ્ચાત્યવિદ્યાભ્યાસેન યદ્યદૈહિકસુખસ્થાનુપયુક્તં તત્સર્વં પરિવર્જનીયમિતિ દૃઢઃ સંસ્કારઃ સંભવત્યેતેષામ્ ।

રામ - ગૈર્વાણીશ્રવણેન શ્રુતિસુખં ભવતિ કિલ ।

લક્ષ્મણ - ન કિઞ્ચિદેતત્ ।

રામ - તર્હિ સંગીતશ્રવણમપિ તાદૃશમેવ ।

લક્ષ્મણ - સત્યમ્ । સંગીતમપિ સાહિત્યં સરસ્વત્યાઃ સ્તનદ્વયમ્ ઇત્યભિયુક્તા વદન્તિ । અથાપિ દેવવાણ્યામાદરો ન ભવતિ પાપાત્મનામ્ ।

રામ - યે હિ નામ ગૈર્વાણીમાદ્રિયન્તે ત એવ પુણ્યજન્માન

ઇતિ હિ ભવાન્મન્યતે ।

લક્ષ્મણ - અથ કિમ્ ।

રામ - ભો મર્ષય । ગૈર્વાણ્યાં નિષ્ણાતાઃ પણ્ડિતાઃ પ્રાયેણ અસૂયાલવઃ અન્યોદયાસહિષ્ણવઃ દુરભિમાનિનઃ પરસ્પરં કલહાયમાણાઃ પુણ્યજનનતિશેરતે । અતસ્તાદૃશવિદ્યાભ્યાસેન ન કાપ્યાત્મગુણસંપત્તિરધિગમ્યત ઇતિ તસ્યામાદરાભાવ આધુનિકાનામિતિ તર્કયામિ ।

લક્ષ્મણ - ઉત્તાનહૃદયઃ પણ્ડિતાઃ અસૂયાં ક્રોધં ચાન્તર્નિગૂહિતું ન શક્નુવન્તિ । આડ્ગલવાણ્યભિજ્ઞાસ્તુ ।

બહિઃ સર્વાકારપ્રગુણરમણીયં વ્યવહરન્

પરાભ્યૂહસ્થાનાન્યપિ લઘુતરાણિ સ્થગયતિ ।

જનં વિદ્વાનેકઃ સકલમભિસંધાય કપટૈઃ

તટસ્થઃ સ્વાનર્થાન્ઘટયતિ ચ મૌનં ચ ભજતે ॥

ઇત્યુક્તરીત્યા આકારગોપનં કુર્વન્તોઽપ્યન્તઃપદ્મપ્રસરામસૂયાં નિરોધ્દુમશક્નુવન્તઃ ગૂઢમન્યેષાં વિપ્રિયમાચરન્તિ ।

રામ - ઉત્તાનહૃદયઃ ક્ષોભેન હૃદ્ગતમખિલં બહિર્વમન્ યથાજાતેષુ પરિગણયતે ।

લક્ષ્મણ - કાપટ્યાદપિ ઋજુતૈવ સ્મૃહણીયા ।

રામ - ક્રોધેન સદસિ વાક્યારુષ્યેણાત્મનો મનોવિકારાવિષ્પકરણમેવ ઋજુતા ચેત્રમસ્તાદૃશેભ્યઃ ઋજુકેભ્યો વિદ્વદ્ભયઃ ।

લક્ષ્મણ - કેચન સ્વભાવેનૈવ ક્રોધનાઃ તદા તદા બુદ્ધિવિક્ષેપેણ યત્કિમપ્યાચરન્તિ । તાદૃશાઃ સર્વત્રોપલભ્યન્તે । અત્ર ગૈર્વાણી નાપરાધ્યતિ । ઉક્તં ચાભિયુક્તૈઃ ।

યઃ સ્વભાવો હિ યસ્યાસ્તે સ નિત્યં દુરતિક્રમઃ ।

શ્ચા યદિ ક્રિયતે રાજા તત્કિં નાશ્રાત્યુપાનહમ્ ॥

ઇતિ । મયા હિ નામ સર્વસમૈવેયમસૂયા પણ્ડિતાસ્તાં નિષ્ફલં બહિઃ પ્રકાશયન્તિ આડ્ગલાસ્તુ ન તથા ઇત્યભિપ્રાયઃ સૂચિતઃ ।

રામ - તર્હિ જનાનાં ગૈર્વાણ્યામનાદરસ્ય કિં કારણમ્ ।

લક્ષ્મણ - વિત્તેષણૈવ ।

રામ - વિત્તેષણેયં ભગવતી સર્વાનપ્યાકુલયતિ ।

લક્ષ્મણ - ગૈર્વાણીપઠનેન પ્રભૂતં દ્રવિણમાર્જયિતું ન શક્યતે । ભાષેયં મૃતા તદભિજ્ઞાશ્ચ મૃતપ્રાયાઃ ઇતિ પ્રાયો રાજભાષાવેદિનો મન્યન્તે ।

રામ - ભાષાયાં પાણ્ડિત્યસંપાદનં કેવલમાત્મસંસ્કારાય ન તુ દ્રવિણાર્જનાય ઇતિ વિશ્વસન્તિ દેશાન્તરીયાઃ ।

લક્ષ્મણ - પુરા અસ્મદ્દેશેષ્યેવમેવાસીત્ । અધ્યાપનં નામ વિપ્રાણાં સ્વીયા વૃત્તિઃ । પ્રતિફલમનપેક્ષયૈવ વેદાઃ શાસ્ત્રાણિ ચાધ્યાપનીયાનિ । યો હિ વિદ્વાનાત્મના પઠિતસ્ય શાસ્ત્રસ્ય પ્રવચનં વિનૈવ દેહયાત્રાં કરોતિ સ હ્યન્યસ્મિન્

જન્મનિ બ્રહ્મરાક્ષસો ભવતિ । અથ તુ સર્વસ્થાપિ પ્રાચીનધર્મસ્થોત્સર્ગઃ કવચિત્કવચિદ્વિપરીતાચરણમપિ
વિપશ્ચિદ્ભિર્નિશ્ચક્રમનુષ્ઠીયતે ।

ઇતિ શમ્ ॥

શબ્દાર્થ (હિન્દી, English)

૧. જિહ્વેમિ - લજ્જિત હોતા હૂં । I feel embarrassed
૨. સત્તા - અસ્તિત્વ । Existence
૩. અર્ધચન્દ્ર દત્વા - ગલા દબાના । Hold by neck
૪. વિપશ્ચિદ્ધરૈઃ - વિદ્વાનો દ્વારા । by the scholars
૫. સોપપત્તિકમ્ - આધારસહિત । with substance
૬. આટીકતે - ધૂમતા-ફિરતા હૈ । moves about
૭. ઉદ્યુજતે - ઉદ્યમ કરતે હૈ । (They're) trying to
૮. બુદ્ધિવૈશદ્યમ્ - કુશાગ્રબુદ્ધિ । Sharp-intellect
૯. કાત્સ્ન્યેન - પૂર્ણ રૂપ સે । by entirety
૧૦. દૈવાયત્તે - ભાગ્યાધીન મેં । under control of destiny
૧૧. કર્મવિપાકે - કર્મફલસિદ્ધાન્ત મેં । In the ripening of actions
૧૨. છન્દસામ્ - વેદોં કે । of the vedas
૧૩. સમુન્નિષતિ - ઉદિત હોતી હૈ । rises
૧૪. ભિષગ્વરાઃ - ઔષધ દેને વાલેં । Doctors of medicines
૧૫. અવયવાનામ્ - અંગોં કા । of body organs
૧૬. વાગ્વ્યાપારઃ - બોલ-ચાલ । Conversation
૧૭. વિપ્રતિપત્તિઃ - મતભેદ । Disagreement
૧૮. ભિન્નરુચિઃ - અલગ-અલગ રુચિ રખને વાલા । of different interests
૧૯. સૌકુમાર્ય - કોમલતા । Delicacy
૨૦. દ્રમિડભાષાગણઃ - દ્રવિડ ભાષા સમૂહ । Dravidian Language Family
૨૧. વૈદ્યુષ્યસ્ય - વિદ્વત્તા કા । of scholarliness
૨૨. નિકષત્વેન - કસૌટી કે આધાર સે । as the qualities of touch-stone
૨૩. નિરૂપણશીલાઃ - નિર્ધારણ કરને વાલેં । Analysts
૨૪. સદસદ્વિવેચનમ્ - સત્ય ઔર અસત્ય કા અંતર કરના । Discrimination between the real and the unreal
૨૫. સત્વોદ્ભવઃ - સત્યભાવ કા ઉદય । Rise of true nature
૨૬. અનુસેવતામ્ - સેવન કરને વાલોં કા । Of the consumers

૨૭. પાર્થિવભોગાન્ - લૌકિક ભોગોં કો । The Earthly pleasures
 ૨૮. દેહાત્મવાદિનઃ - શરીર સે ઇતર આત્મા કો નકારને વાલે । Mortalists
 ૨૯. આત્મગુણસંપત્તિઃ - આત્મા કે ગુણ-ગણ । Group of qualities of soul
 ૩૦. સિદ્ધાન્તાભાસાન્ - ભ્રામક સિદ્ધાંતોં કો । Delusional doctrines
 ૩૧. નૈરુક્તૈઃ - વ્યુત્પત્તિશાસ્ત્ર કે જાનકારોં દ્વારા । by the etymologists
 ૩૨. પ્રતીચીમ્ - પશ્ચિમ કો । to the West
 ૩૩. કૃતનિલયાઃ - જિનકે પાસ ઘર હો । who are housed
 ૩૪. વિપ્રકૃષ્ટઃ - દૂર કે । Distant
 ૩૫. છિન્નમ્ - પરેશાની । Hurdle
 ૩૬. અભિજનૈઃ - પ્રતિષ્ઠિત જનોં કે દ્વારા । By the noble
 ૩૭. અભ્યુપગમ્યતે - સ્વીકાર કિયા જાતા હૈ । being acknowledged
 ૩૮. દ્રામિડાઃ - દ્રવિડઃ । Dravidian
 ૩૯. અપવદિતુમ્ - ખંડન કરના । To refute
 ૪૦. આધાયકઃ - સહાયક । Supportive
 ૪૧. શાબ્દિકૈઃ - શબ્દશાસ્ત્રોં કે જાનકારોં દ્વારા । by the lexicographers
 ૪૨. વાશિતમ્ - કૂજ । Chirping
 ૪૩. મોક્ષમૂલભટ્ટઃ - મૈક્ષમૂલર નામક વિદ્વાન્ । Scholar Max Muller
 ૪૪. પ્રાવીણ્યમ્ - વાક્કુશલતા । Conversiveness
 ૪૫. નૈપુણ્યમ્ - કુશલતા । Expertise
 ૪૬. આવહન્તિ - પા સકતે હૈ । Obtain
 ૪૭. અધરીકુર્વન્તિ - નીચા દિખાતે હૈ । Outperform
 ૪૮. ઐહિકસુખસ્ય - ઇસ લોક કે સુખ કા । Of the worldly pleasure
 ૪૯. શ્રુતિસુખમ્ - કાનોં કા સુખ । The pleasure of hearing
 ૫૦. અભિયુક્તાઃ - વિદ્વાન્ । The learned
 ૫૧. પુણ્યજન્માનઃ - શુભ જન્મે હુએ । The virtuous born
 ૫૨. મર્ષય - છોડોં । Excuse
 ૫૩. ઉત્તાનહૃદયાઃ - સીધે હૃદય વાલે । Frank-hearted
 ૫૪. નિષ્ણાતાઃ - કુશલ લોગ । The proficient
 ૫૫. અસહિષ્ણાવઃ - અસહિષ્ણુ લોગ । Intolerant ones
 ૫૬. કલહાયમાણાઃ - ઝગડોંતે હુએ લોગ । Being quarrelsome
 ૫૭. અતિશેરતે - અતિક્રમણ કરતે હૈ । (They) Overshadow
 ૫૮. અન્તર્નિગૂહિતું - અન્દર છિપાને કે લિએ । For concealing within

૫૯. આકારઃ - માનસિકતા । Mental disposition

૬૦. પરાભ્યૂહસ્થાનાનિ - દૂસરોં કે વિમર્શ કી દુર્બલ કડ઼િયાँ । Vulnerabilities of the inference of others

૬૧. ઉપાનહમ્ - જૂતે કો । Shoe

૬૨. યથાજાતેષુ - નવજાતોં મેં । Among noobs

૬૩. ઋજુકેભ્યઃ - સીધે લોગોં સે । From the simple-minded

૬૪. દ્રવિણમ્ - ધન કો । Wealth

૬૫. વિત્તેષણા - ધન કી ઇચ્છા । Desire for wealth

૬૬. પ્રતિફલમ્ - ફલ । Return

૬૭. ઉત્સર્ગઃ - ત્યાગ । Abandonment

Amaravani SamvAdaH

pdf was typeset on May 2, 2025

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

